

De samenhang tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken bij kinderen.

Kruiswijk, W. (3140008)

Juni 2008

Master Pedagogische wetenschappen, afstudeerrichting Jeugdzorg

Faculteit Sociale Wetenschappen Universiteit Utrecht

Begeleiding vanuit Universiteit Utrecht door dhr. dr. T. Frijns

Tweede beoordeling door dhr. drs. T. Klimstra

Voorwoord

Vanaf oktober 2007 ben ik bezig geweest met dit onderzoek en wanneer ik terugkijk op dit proces, dan heb ik er meer plezier aan beleefd dan ik van te voren had verwacht. Ik vond het boeiend en interessant om vanuit de wetenschappelijke theorie onderzoeksvragen en vragenlijsten samen te stellen en vervolgens de resultaten van dit onderzoek te vergelijken met de bestaande theorie, maar het meeste plezier haalde ik uit de afname van de vragenlijsten op negen basisscholen.

Ik heb deze thesis niet alleen geschreven. In de afgelopen maanden heb ik namelijk kunnen rekenen op hulp uit verschillende hoeken. In de eerste plaats wil ik Tom Frijns, mijn begeleider van Universiteit Utrecht bedanken. De samenwerking met hem heb ik als zeer prettig ervaren en Tom is belangrijk geweest voor mijn onderzoek; hij kwam met het idee om sociale uitsluiting als onderwerp te nemen en heeft me steeds de goede richting opgestuurd. Daarnaast was dit onderzoek zonder de hulp van de negen deelnemende basisscholen niet gelukt. Ik wil deze scholen bedanken voor de tijd die ze voor dit onderzoek hebben willen vrijmaken en voor hun gastvrijheid. Ten slotte wil ik iedereen die op de een of andere manier een bijdrage aan dit onderzoek heeft geleverd bedanken voor het meedenken en meehelpen. Ook jullie hulp heb ik als zeer waardevol ervaren.

Samenvatting

Uit eerder onderzoek is gebleken dat sociale uitsluiting kan leiden tot depressieve kenmerken en bedreiging van vier basisbehoeften (zelfbeeld, het gevoel erbij te horen, een betekenisvol bestaan te leiden en controle op de situatie uit te oefenen). Deze studie richt zich zowel op de samenhang tussen sociale uitsluiting (genegeerde en afgewezen sociometrische status) en depressieve kenmerken, als op de samenhang tussen sociale uitsluiting en de vier bovengenoemde basisbehoeften. Daarnaast wordt onderzocht of sociale angst, gevoeligheid voor sociale uitsluiting, de behoefte erbij te horen en sociale vaardigheden een modererende invloed hebben op deze samenhangen. Het doel van dit onderzoek is enerzijds het vergroten van de wetenschappelijke kennis over de gevolgen van sociale uitsluiting en anderzijds het ontwikkelen van handvatten voor leerkrachten, die bij kunnen dragen aan het voorkomen en verminderen van deze gevolgen. 345 kinderen uit de groepen zeven en acht van het reguliere basisonderwijs in Nederland hebben een vragenlijst ingevuld, waarmee gegevens over sociale uitsluiting, depressieve kenmerken, de vier basisbehoeften, de moderatoren en sociale wenselijkheid zijn verzameld. In deze studie is zowel een samenhang gevonden tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken, als tussen sociale uitsluiting en de vier basisbehoeften. De behoefte erbij te horen heeft een significante invloed op de samenhang tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken en op het verband tussen sociale uitsluiting en het gevoel erbij te horen. Daarnaast is gebleken dat sociale wenselijkheid en geslacht in veel gevallen een significante rol spelen, waarbij sociale wenselijkheid ook enkele samenhangen beïnvloedt. Voor leerkrachten lijkt het van belang dat ze zicht hebben op de sociometrische status en de behoefte erbij te horen van kinderen in de klas, zodat ze kunnen ingrijpen wanneer nodig om op die manier de negatieve gevolgen van sociale uitsluiting zoveel mogelijk te voorkomen.

De Samenhang Tussen Sociometrische Status en Depressieve Kenmerken bij Kinderen

‘Nee, jij mag niet meedoen!’ Waarschijnlijk vindt niemand het leuk om woorden van deze strekking te horen. Het ligt ook niet voor de hand dat iemand het plezierig vindt als andere mensen hem of haar negeren (Zadro, Williams & Richardson, 2004). Hoe iemand op sociale uitsluiting reageert, verschilt per persoon (Downey, Lebolt, Rincón & Freitas, 1998), maar sociale uitsluiting lijkt te zorgen voor een onmiddellijke automatische en negatieve reactie, die waarschijnlijk precognitief is (Eisenberg, Lieberman & Williams, 2003; Williams, 2007; Zadro, Williams et al., 2004). Eisenberg en collega’s (2003) hebben ontdekt dat sociale uitsluiting leidt tot activering van de anterior cingulate cortex, een gebied in de hersenen dat wordt gezien als het neurale alarmsysteem, dat ook geactiveerd wordt bij lichamelijke pijn. Activering van dit systeem is een signaal voor het lichaam dat er sprake is van een ongewenste situatie, waarbij actie gewenst is (Zadro, Williams et al, 2004). Sociale uitsluiting hangt samen met zowel internaliserende als externaliserende problemen (Reijntjes, Stegge, Meerum Terwogt, Kamphuis & Telch, 2006), waardoor het van belang is dat sociale uitsluiting zoveel mogelijk wordt voorkomen, dat er zo adequaat mogelijk wordt ingegrepen in geval van sociale uitsluiting en dat dit fenomeen en haar gevolgen verder worden onderzocht.

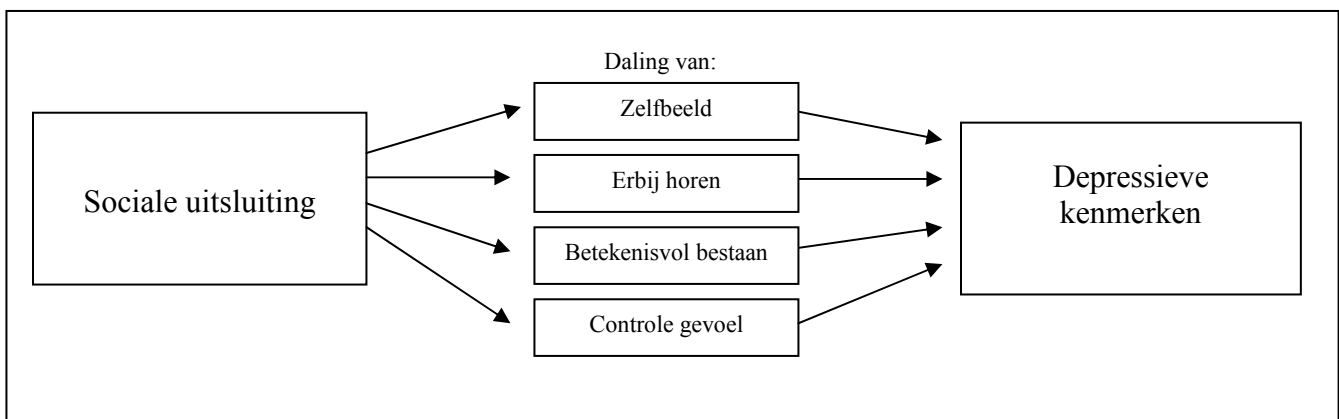
Sociale Uitsluiting

Er wordt gesproken van sociale uitsluiting als een kind door leeftijdsgenoten genegeerd en/of afgewezen wordt (Williams, 2007). Kinderen lijken zowel agressief als niet-agressief te kunnen reageren op sociale uitsluiting (Zakriski & Coie, 1996; Dodge et al., 2003), waarbij kinderen die voor de sociale uitsluiting als boven gemiddeld agressief worden gezien, op een agressieve manier op sociale uitsluiting reageren. Ze lijken namelijk de neiging te hebben om antisociaal en opstandig gedrag te vertonen als reactie op sociale uitsluiting (Laird, Jordan, Dodge, Pettit & Bates, 2001). Van kinderen die op een niet-agressieve manier reageren, wordt gesteld dat zij zich

vooral terugtrekken als er sprake is van sociale uitsluiting. Deze kinderen lopen een groot risico op internaliserende problemen, zoals depressie en sociale angst (Rubin, LeMare & Lollis, 1990; Gazelle, 2006). In het huidige onderzoek staan de teruggetrokken, niet-agressieve reacties van kinderen op sociale uitsluiting centraal.

Het Conceptuele Model van Williams

Volgens Williams (1997; 2001) zijn er vier basisbehoeften die bedreigd worden op het moment dat er sprake is van sociale uitsluiting. Het gaat hierbij om het creëren en in standhouden van een redelijk zelfbeeld, het gevoel erbij te horen, een betekenisvol bestaan te leiden en een zekere mate van persoonlijke controle te ervaren over de situatie waarin men verkeert. Wanneer een kind er niet in slaagt deze vier basisbehoeften te bevredigen, is de kans op ontwikkelingsproblemen groot en neemt de kans op depressieve kenmerken toe. Deze kinderen lijken namelijk te accepteren dat ze in afzondering en isolement moeten leven, dat ze een laag zelfbeeld hebben en zich hulpeloos voelen (Baumeister & Leary, 1995; Williams, 2007; Zadro, 2004; Zadro, Williams & Richardson, 2005; Zakriski & Coie, 1996). Het model van Williams wordt afgebeeld in Illustratie 1.

Illustratie 1
Het Model van Williams

Sociale Uitsluiting en Depressieve Kenmerken

Sociale uitsluiting wordt in bepaalde literatuur gezien als oorzaak (Lefkowitz & Tesiny, 1984; Panak & Garber, 1992) en als voorspeller van depressie (Nolan, Flynn & Garber, 2003), terwijl ander onderzoek stelt dat depressie de kans op sociale uitsluiting vergroot (Burchill & Stiles, 1988; Hokanson & Butler, 1992; Reijntjes, Stegge & Meerum Terwogt, 2006) en dat er sprake zou zijn van een vicieuze cirkel (Coyne, 1976b).

De relatie tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken zou tot stand kunnen komen, doordat sociale uitsluiting kan leiden tot een negatief zelfbeeld, een laag competentiegevoel en een negatieve verwachting over toekomstige relaties (Allen & Badcock, 2003; Harter, 1999; Sandstrom, Cillissen & Eisenhower, 2003), waardoor sociaal uitgesloten kinderen vaak sociale contacten gaan vermijden, de nog aanwezige sociale contacten verliezen, hypergevoelig zijn voor signalen die te maken hebben met sociale uitsluiting en de uitstraling hebben dat ze geen sociale interacties willen. Door het vertonen van dit gedrag wordt getracht nieuwe sociale uitsluiting te voorkomen, maar komt ook de bevrediging van de basisbehoeften in gevaar waardoor de kans op depressieve kenmerken toeneemt (Williams, 2007).

Voornamelijk in de vroege adolescentie lijkt sociale uitsluiting ervoor te kunnen zorgen dat kinderen depressieve kenmerken gaan vertonen, omdat de mening van anderen en interpersoonlijke relaties in deze periode steeds belangrijker worden (Grusec & Lytton, 1988; Hankin et al., 1998).

De Invloed van Sociale Angst en Gevoeligheid voor Sociale Uitsluiting

Door Alloy, Kelly, Mineka en Clements (1990) wordt sociale angst toegevoegd aan het model dat de samenhang tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken verklaart. Zij stellen dat sociaalangstige kinderen zich vaak hulpeloos voelen door negatieve cognities over hun handelen in sociale situaties. Dit is een kindfactor die de kans op depressie vergroot, aangezien deze negatieve

manier van denken wordt bevestigd als het kind sociaal wordt uitgesloten of het gevoel heeft dat dit gebeurt, waardoor hopeloosheid en daarmee depressie kan ontstaan (Alloy et al., 1990; Gazelle & Ladd, 2003). In het verlengde hiervan is gevonden dat sociaalangstige kinderen vaker een hogere gevoeligheid voor sociale uitsluiting rapporteren dan niet sociaalangstige kinderen (Zadro, Boland & Richardson, 2004). Een hogere gevoeligheid voor sociale uitsluiting zorgt ervoor dat kinderen eerder het irreële gevoel hebben dat ze uitgesloten worden, waardoor de negatieve gevolgen van sociale uitsluiting ook eerder op zullen treden (Sandstrom et al., 2003). Onderzoek toont verder aan dat kinderen met een hogere gevoeligheid langer last houden van de gevolgen van de uitsluiting en meer internaliserende problemen vertonen, inclusief sociale angst en depressie (Downey & Romero-Canyas, 2005; Reijntjes, Stegge & Meerum Terwogt, 2006).

Wanneer wordt gekeken naar de directe samenhang tussen sociale uitsluiting en sociale angst dan lijken sociaalangstige kinderen wel de behoefte te hebben om er bij te horen, maar lijkt hun angst een belemmering om deze behoefte actief na te streven. Als gevolg hiervan zonderen deze kinderen zich vaak af van leeftijdsgenoten, waardoor zij er onvoldoende in slagen een positief zelfbeeld op te bouwen en onvoldoende het gevoel hebben dat ze erbij horen, een betekenisvol bestaan leiden en controle over de situatie uit kunnen oefenen (Asendorpf, 1990; Maner, DeWall, Baumeister & Schaller, 2007; Reijntjes, Dekovic & Telch, 2007; Zadro, Boland et al., 2004). Kinderen die op jonge leeftijd angstig zijn, lijken op latere leeftijd vaker uit te worden gesloten. Daarnaast blijkt uit eerder onderzoek dat sociaalangstige kinderen vaker depressieve kenmerken vertonen en dat uitgesloten kinderen gemiddeld angstiger zouden zijn dan niet uitgesloten kinderen (Gazelle & Ladd, 2003).

De Invloed van de Behoefte Erbij te Horen.

Baumeister en Leary (1995) stellen dat de behoefte erbij te horen een fundamentele behoefte van ieder mens is. Dit betekent dat iedereen de basale behoefte heeft aan een aantal sterke, stabiele

interpersoonlijke relaties. Wanneer er sprake is van sociale uitsluiting dan wordt de behoefte erbij te horen niet vervuld, waardoor er depressieve kenmerken kunnen ontstaan (Baumeister & Leary, 1995). De behoefte erbij te horen is bij het ene kind sterker aanwezig dan bij het andere kind (Maner et al., 2007). Kinderen met een sterkere behoefte erbij te horen zullen meer moeite hebben met het bevredigen van deze behoefte, waardoor zij een groter risico op depressieve kenmerken lijken te lopen en gekeken naar de behoeften van Williams, vooral het gevoel erbij te horen bedreigd lijkt te worden (Baumeister & Leary, 1995; Williams, 1997; 2001).

De Invloed van Gebrekkige Sociale Vaardigheden

Gebrekkige sociale vaardigheden worden in de literatuur gezien als kwetsbare kindfactor voor het ontstaan van depressieve kenmerken. Er wordt namelijk gesuggereerd dat gebrekkige sociale vaardigheden leiden tot minder positieve reacties van anderen en meer sociale uitsluiting door belangrijke anderen, waaronder klasgenoten. Dit zou kunnen leiden tot een negatief zelfbeeld, eenzaamheid en depressie. Depressie heeft op haar beurt een negatieve invloed op sociale vaardigheden, waardoor er sprake is van een vicieuze cirkel (Coyne, 1976a; 1976b; Libet & Lewinsohn, 1973; Segrin, 2000).

Er bestaat geen eenduidig beeld over de directe relatie tussen sociale uitsluiting en sociale vaardigheden. Enerzijds worden sociale vaardigheden gezien als een oorzaak van problemen in het sociaal functioneren en wordt gesteld dat kinderen die sociaal uitgesloten worden vaker gebrekkige sociale vaardigheden vertonen (Beidel & Turner, 1998; La Greca & Lopez, 1998, Spence, Donovan & Brechman-Toussaint, 1999). Anderzijds zouden gebrekkige sociale vaardigheden een gevolg kunnen zijn van sociale uitsluiting, doordat een kind als gevolg van de uitsluiting minder sociale relaties heeft waardoor er minder mogelijkheden zijn om het effect van de gebruikte vaardigheden te testen bij leeftijdsgenoten. Dit laatste leidt ertoe dat sociale vaardigheden zich mogelijk minder goed kunnen ontwikkelen (Buhrmester, 1990; Cartwright-

Hatton, Tschernitz & Gomersall, 2003; Rapee & Heimberg, 1997). Ten slotte is er een stroming die stelt dat problemen met sociale vaardigheden vooral ontstaan door negatieve opvattingen van kinderen over hun eigen sociale vaardigheden. Deze negatieve beoordeling kan leiden tot sociale uitsluiting, wanneer uit angst voor gebrekkige sociale vaardigheden contact met andere kinderen wordt vermeden (Buhrmester, 1990; Cartwright-Hatton, Hodges & Porter, 2003; Cartwright-Hatton, Tschernitz et al., 2003; Rapee & Heimberg, 1997).

Ook over de directe relatie tussen sociale vaardigheden en depressieve kenmerken bestaan verschillende theorieën. Onderzoekers die gebrekkige sociale vaardigheden zien als oorzaak van depressie, gaan er vanuit dat mensen met mindere sociale vaardigheden niet in staat zijn positieve bekrachtiging vanuit hun sociale omgeving te krijgen, hetgeen kan leiden tot depressieve kenmerken (Lewinsohn, 1974; 1975; Segrin & Abramson, 1994). Gebrekkige sociale vaardigheden worden echter ook als gevolg van depressie gezien, waarbij er vanuit wordt gegaan dat sociaalvaardig gedrag wordt belemmerd door kenmerken van depressie, zoals concentratieproblemen, gevoelens van waardeloosheid en teruggetrokken gedrag (Segrin, 2000).

Sekseverschillen

Het lijkt erop dat meisjes vaker last hebben van depressieve kenmerken wanneer er sprake is van sociale uitsluiting (Crick, 1995; Galen & Underwood, 1997). Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat meisjes van negen tot en met elf jaar verbondenheid met andere kinderen belangrijker vinden en meer tijd besteden aan langdurige vriendschappen dan jongens van deze leeftijd (Sandstrom et al., 2003).

Hoewel sociale angst bij jongens vaker voor sociale uitsluiting lijkt te zorgen dan bij meisjes (Capspi, Elder & Bem, 1988; Gazelle & Ladd, 2003), lijkt de samenhang tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken vooral bij meisjes door sociale angst te worden versterkt. Uit eerder onderzoek is namelijk gebleken dat sociaalangstige kinderen een hogere gevoeligheid voor sociale

uitsluiting vertonen (Zadro, Boland et al., 2004). Een hogere gevoeligheid, die vaker voorkomt bij sociaalangstige kinderen (Zadro, Boland et al., 2004), lijkt bij meisjes een voorspeller van depressieve symptomen te zijn, doordat meisjes de schuld van sociale uitsluiting vaak bij zichzelf leggen. Hierdoor zullen zij eerder negatieve opvattingen over hun eigen gedrag ontwikkelen, hetgeen de kans op depressieve kenmerken verhoogt (Sandstrom et al., 2003). Jongens leggen de oorzaak van de sociale uitsluiting vaker buiten zichzelf, waardoor ze eerder agressief en externaliserend reageren als ze het gevoel hebben dat ze worden uitgesloten (Sandstrom et al., 2003; Williams, 2007).

Het Huidige Onderzoek

Het doel van het huidige onderzoek is het vergroten van de empirische kennis over de samenhang tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken en de invloed van vier mogelijke moderatoren op deze samenhang. Aan de hand van de opgedane kennis zullen handvatten voor leerkrachten in het basisonderwijs worden ontwikkeld, die een bijdrage kunnen leveren aan het voorkomen of verminderen van de schadelijke gevolgen van sociale uitsluiting.

Bij alle onderzoeksvragen zullen depressieve kenmerken en de vier basisbehoeften volgens Williams als afhankelijke variabelen worden meegenomen. Door gebruik te maken van deze basisbehoeften wordt getracht inzicht te krijgen in de mogelijke mechanismen achter het verband tussen uitsluiting en internaliserende problemen bij kinderen uit de groepen zeven en acht van het reguliere basisonderwijs. Er is gekozen voor deze leeftijdsgroep, omdat uit eerder onderzoek is gebleken dat in deze levensfase (de vroege adolescentie) sociale contacten steeds belangrijker worden (Grusec & Lytton, 1988) en dat psychosociale problemen van jongeren die niet in staat zijn vriendschappen aan te gaan en te onderhouden, in deze levensfase toenemen (Fullerton & Ursano, 1994; Buhrmester, 1990).

Het huidige onderzoek is uniek, doordat er onderzoek wordt gedaan naar de invloed van

sociale angst, gevoeligheid voor sociale uitsluiting, de behoefte erbij te horen en sociale vaardigheden op de samenhang tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken bij kinderen uit de groepen zeven en acht van het Nederlandse reguliere basisonderwijs. Voor zover bekend is dit nog niet eerder onderzocht.

In dit onderzoek staan de samenhangen tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken en tussen sociale uitsluiting en de vier basisbehoeften van Williams centraal. Er wordt een positieve samenhang tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken en een negatieve samenhang tussen sociale uitsluiting en de basisbehoeften van Williams verwacht. Vervolgens worden er vier moderatoren, namelijk sociale angst, gevoeligheid voor sociale uitsluiting, de behoefte erbij te horen en sociale vaardigheden, aan de modellen toegevoegd. Er wordt verwacht dat toevoeging van deze moderatoren zorgt voor sterkere samenhangen tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken en tussen sociale uitsluiting en de basisbehoeften. Daarnaast worden directe samenhangen tussen depressieve kenmerken en de moderatoren en tussen de basisbehoeften en moderatoren verwacht. Tot slot wordt onderzocht of er sprake is van sekseverschillen. Hierbij wordt verwacht dat meisjes meer depressieve kenmerken rapporteren, lager scoren op de basisbehoeften en dat er een sterkere samenhang tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken en tussen sociale uitsluiting en de basisbehoeften wordt gevonden dan bij jongens.

Methode

Participanten

De participanten van dit onderzoek zijn kinderen uit de groepen zeven en acht van negen verschillende Nederlandse basisscholen. Deze scholen hebben allemaal een christelijke achtergrond en liggen in een straal van 45 kilometer rond Utrecht. Het onderzoek heeft plaatsgevonden in zestien groepen. In totaal hebben 345 leerlingen meegedaan aan het onderzoek, waarvan 176 (51%) meisjes en 169 (49%) jongens. De gemiddelde leeftijd van de deelnemende

leerlingen was 11 jaar ($SD = 0.77$), 52 procent zat in groep zeven, 48 procent in groep acht. Vrijwel alle kinderen (97%) hadden de (gedeelde) Nederlandse nationaliteit. Verder woonde 84 procent van de kinderen bij beide ouders en ook de overige kinderen woonden vrijwel allemaal in een gezinssituatie bij één van beide ouders (15%).

Procedure

Door middel van een survey-onderzoek werd informatie verkregen over de verschillende aspecten van dit onderzoek. Er zijn negen basisscholen per telefoon en brief benaderd, die allemaal mee wilden werken aan het onderzoek. Door middel van een brief die via school aan de ouders is verstrekt, zijn de ouders op de hoogte gesteld van het onderzoek. Een antwoordstrook bood de ouders de mogelijkheid om aan te geven dat zij geen toestemming gaven voor deelname van hun kind, waar de ouders van 13 kinderen (3%) gebruik van hebben gemaakt. Daarnaast waren 17 kinderen (5%) afwezig tijdens het onderzoek, waardoor 92 procent van de benaderde kinderen daadwerkelijk heeft deelgenomen en een selecte steekproef van 345 leerlingen is ontstaan.

De vragenlijsten zijn klassikaal afgenomen gedurende ongeveer vijftig minuten in de maanden januari en februari 2008. De proefleider was hierbij aanwezig. Gezamenlijk is in elke groep eerst op dezelfde manier de algemene instructie doorgesproken, waarna de kinderen de vragenlijsten individueel en anoniem hebben ingevuld. Gedurende het invullen van de vragenlijsten hebben de kinderen de mogelijkheid gehad om individueel vragen te stellen aan de proefleider. De vragenlijsten werden bij het inleveren nagekeken op volledigheid en na afloop kregen de kinderen de mogelijkheid om klassikaal vragen te stellen of hun mening te geven. Deelname aan het onderzoek was vrijwillig en deelnemers kregen er niet voor betaald.

Meetinstrumenten

Sociale uitsluiting. Om te bepalen of een kind sociaal uitgesloten wordt, kan er in een klas gekeken worden naar de sociale status die een kind heeft binnen de groep (Bukowski & Cillissen,

1998, zoals geciteerd in Rossum & Vermande, 2004). Deze zogeheten sociometrische status van kinderen wordt gemeten door de sociometrische test (Shelton, Frick, & Wootton, 1996). In deze test zijn twee items te onderscheiden; (1) noem drie kinderen die je het alleraardigste vindt in de klas en (2) noem drie kinderen die je het minst aardig vindt in de klas. Aan de hand van deze gegevens wordt de sociometrische status berekend. De scores worden per klas gestandaardiseerd, waarbij per kind het aantal positieve en negatieve nominaties wordt gedeeld door het aantal kinderen in de klas. Door deze scores te verwerken in een voorgeschreven formule (Shelton et al., 1996) ontstaan er uiteindelijk vijf verschillende statussen, namelijk populair, gemiddeld, controverseel, genegeerd en afgewezen (Coie, Dodge & Coppotelli, 1982). Door deze statussen als volgt te ordenen; populair (1), gemiddeld (2), controverseel (3), genegeerd (4) en afgewezen (5) is er een interval meetniveau ontstaan. Een hoge score op sociometrische status duidt op sociale uitsluiting, aangezien sociale uitsluiting wordt gevormd wordt door de genegeerde en afgewezen sociometrische status (Williams, 2007).

Depressie. Depressieve kenmerken worden gemeten door het afnemen van een Nederlandse versie van de Children's Depression Inventory (Braet & Timbremonte, 2002; Kovacs, 1985). De meetpretentie van deze test is het meten van depressieve kenmerken bij adolescenten. De gebruikte versie bestaat uit 27 items. Een voorbeelditem is: "Ik ben de hele tijd verdrietig". Middels een driepuntschaal, waarbij 1 staat voor 'Niet waar', 2 voor 'Beetje waar' en 3 voor 'Erg waar' wordt aangegeven wat het meest van toepassing is. Een hoge gemiddelde score duidt op de aanwezigheid van depressieve kenmerken. De cronbach's *alpha* van deze vragenlijst is in dit onderzoek vastgesteld op .88.

Basisbehoeften. Om het *zelfbeeld* van de participanten te meten wordt de Nederlandse versie van Rosenberg's "Self-esteem scale" (1965) gebruikt. Deze schaal meet het zelfbeeld van het kind door middel van tien items. Een voorbeeld van een item is "Over het geheel genomen ben ik

tevreden over mezelf”. De antwoorden die gegeven kunnen worden, variëren van 1 (“Past helemaal niet bij me”) tot 4 (“Past goed bij me”), wat er toe leidt dat een hoge gemiddelde score duidt op een hoog zelfbeeld. In deze studie is een cronbach’s *alpha* gevonden van .82. De overige basisbehoeften volgens Williams worden gemeten met een vragenlijst zoals door Zadro en collega’s (2004; 2005) is gebruikt. Het *gevoel er bij te horen* (“Ik heb het gevoel dat ik bij de groep hoor”), een *betekenisvol bestaan* te leiden (“Ik voel me belangrijk”) en *controle* over de situatie uit te oefenen (“Ik heb het gevoel dat ik invloed heb op wat er gebeurt”), worden ieder gemeten door middel van vijf items met vijf antwoordmogelijkheden, waarbij 1 staat voor “Helemaal oneens” en 5 voor “Helemaal mee eens”. Een hogere gemiddelde score wijst dus op een grotere bevrediging van deze behoeften. De cronbach’s *alpha* van de vragenlijsten die erbij horen, betekenisvol bestaan en controle gevoel meten, zijn respectievelijk: .89, .79. en .65. De cronbach’s *alpha* van controle gevoel was in eerste instantie laag (.56), deze is gestegen door twee items te verwijderen. In de analyses wordt gewerkt met deze 3-item schaal.

Sociale angst. Sociale angst wordt gemeten door het afnemen van een verkorte versie van de sociale angstschaal voor kinderen (SAS-K, Dekking, 1983), die bestaat uit 17 items en de meetpretentie heeft om angstreacties in verschillende situaties bij kinderen van negen tot en met twaalf jaar te meten. Een voorbeelditem is: “Als ik tijdens het speelkwartier gekozen word, word ik wel/niet zenuwachtig”. Wanneer een kind kiest voor een antwoord waaruit sociale angst blijkt, dan krijgt het de score 1. Een hoge gemiddelde score duidt op gerapporteerd sociaal angstig gedrag. De cronbach’s *alpha* van deze vragenlijst is in dit onderzoek vastgesteld op .86.

Gevoeligheid voor sociale uitsluiting. Een Nederlandse versie van de Rejection Sensitivity Questionnaire-Children (RSQ-C, Downey & Feldman, 1996) wordt gebruikt om de gevoeligheid voor sociale uitsluiting te meten. De test bestaat uit een omschrijving van zes situaties, waaronder “Stel je voor: je klas wordt opgesplitst in kleine groepjes om aan een speciaal project te werken. Je

zit in het klaslokaal en ziet dat veel andere kinderen al voor een groepje worden uitgekozen. Als je wacht, vraag je je af of jij ook door kinderen uitgekozen zult worden”. Vervolgens wordt aan de kinderen gevraagd hoe zenuwachtig ze in de situatie verwachten te zijn (zespuntschaal, 1 staat voor “Niet”, 6 voor “Heel erg zenuwachtig”) en of ze een positieve uitslag verwachten (zespuntschaal, 1 is “JA!”, 6 staat voor “NEE!”). Een hoge gemiddelde score duidt op een hoge gevoeligheid voor sociale uitsluiting. De cronbach's *alpha* in dit onderzoek is .73.

Behoeftte erbij te horen. De behoefte erbij te horen wordt gemeten met de Nederlandse vertaling van de ‘Need to belong Scale’ (Leary, Kelly, Cottrell, & Schreindorfer, 2007). Deze vragenlijst bestaat uit tien stellingen, zoals “Ik vind het heel erg als andere kinderen plannen maken en ze mij daarbij niet noemen”. Door middel van een vijfpuntschaal wordt gereageerd op deze stellingen, waarbij staat 1 voor “Helemaal mee oneens” en 5 voor “Helemaal mee eens”. Een hoge gemiddelde score duidt op een grote behoefte erbij te horen. De cronbach's *alpha* is vastgesteld op .59, waarvoor drie items zijn verwijderd. Deze schaal, bestaande uit zeven items, is gebruikt voor de analyses.

Sociale vaardigheden. Om een uitspraak te doen over de sociale vaardigheden van de kinderen die deelnemen aan het onderzoek, wordt een verkorte Nederlandse versie van de ‘Interpersonal competence questionnaire’ afgenomen (Buhrmester, Furman, Wittenberg & Reis, 1988). De vragenlijst bestaat uit een beschrijving van 21 situaties waarin sociale vaardigheden nodig zijn. De kinderen moeten hierop reageren middels een vijfpuntschaal, waarbij 1 staat voor ‘Ik ben hier slecht in’ en 5 voor ‘Ik ben hier erg goed in’. Een voorbeelditem is: “Jezelf voorstellen aan iemand die je graag zou leren kennen, of met wie je graag uit zou gaan”. Een hoge gemiddelde score op deze schaal betekent dat het kind positief is over zijn sociale vaardigheden. De cronbach's *alpha* gevonden in dit onderzoek is .82.

Sociale wenselijkheid. Sociale wenselijkheid wordt gemeten met behulp van 10 items van de

Nederlandse versie van Marlowe en Crowne's sociale wenselijkheidschaal (Crowne & Marlowe, 1960). Een voorbeelditem van deze schaal is 'Als ik zie dat iemand hulp nodig heeft, dan zal ik hem/haar altijd helpen'. De items worden beantwoord met waar en niet waar, wanneer een antwoord duidt op sociale wenselijkheid krijgt het de score 1, anders 0. Een hoge gemiddelde score is een indicatie voor een hoge sociale wenselijkheid. De cronbach's *alpha* is .53, verwijdering van items bracht geen uitkomst.

Bij alle variabelen, behalve geslacht en sociometrische status, is in de analyses gewerkt met gemiddelde scores.

Analyseplan

Met behulp van multipele regressie analyses wordt bepaald of er significante verbanden zijn tussen de verschillende variabelen. Hierbij worden respectievelijk depressieve kenmerken, zelfbeeld, het gevoel erbij te horen, betekenisvol bestaan en controle gevoel als afhankelijke variabelen gezien. Sociometrische status is bij elke onderzoeksvraag de onafhankelijke variabele. Verder worden sociale angst, gevoeligheid voor sociale uitsluiting, de behoefte erbij te horen en sociale vaardigheden bij de verschillende onderzoeksvragen als onafhankelijke variabelen toegevoegd. Geslacht wordt toegevoegd om uitspraken te kunnen doen over eventuele sekseverschillen, terwijl sociale wenselijkheid bij elke onderzoeksvraag als controlevariabele wordt ingezet. Daarnaast is er gewerkt met interactievariabelen; bij elke onderzoeksvraag zijn de interactie tussen sociometrische status en geslacht en de interactie tussen sociometrische status en sociale wenselijkheid als variabelen meegenomen. Hier is voor gekozen om de invloed van geslacht en sociale wenselijkheid op het verband tussen sociometrische status en de afhankelijke variabelen mee te nemen in de berekeningen. De interacties tussen sociometrische status en sociale angst, gevoeligheid voor sociale uitsluiting, de behoefte erbij te horen en sociale vaardigheden zijn toegevoegd bij de passende onderzoeksvraag.

Resultaten

In Tabel 1 zijn de beschrijvende statistieken van alle onderzochte variabelen opgenomen, waarbij ook is gekeken naar de verschillen tussen jongens en meisjes. In overeenstemming met met de verwachtingen rapporteren meisjes meer depressieve kenmerken en lagere scores op alle basisbehoeften van Williams. Tevens is er bij meisjes sprake van meer sociale angst, een hogere gevoeligheid voor sociale uitsluiting, een grotere behoefte erbij te horen en een hogere score op sociale vaardigheden.

Tabel 1
Beschrijvende Statistieken van de Onderzochte Variabelen

	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
		<i>Totaal</i>	<i>Totaal</i>	<i>Jongens</i>	<i>Jongens</i>	<i>Meisjes</i>	<i>Meisjes</i>
Sociometrische status	345	2.57	1.29	2.62	1.32	2.53	1.25
Depressieve kenmerken	345	35.19*	7.07	34.27	6.35	36.07	7.62
Zelfbeeld	343	29.69**	5.92	30.54	5.61	28.86	6.12
Controle gevoel	345	8.23**	2.39	8.60	2.40	7.87	2.33
Betekenisvol bestaan	345	18.59**	3.93	19.21	3.67	18.01	4.08
Erbij horen	345	19.69*	4.68	20.31	4.58	19.11	4.71
Sociale angst	343	3.82***	3.84	2.53	2.78	5.03	4.29
Sociale vaardigheden	345	67.82*	10.57	66.48	6.23	69.09	10.76
Gevoeligheid sociale uitsluiting	345	28.03*	7.24	27.22	7.20	28.80	7.21
Behoefte erbij te horen	345	24.24***	3.98	23.48	4.04	24.97	3.79
Sociale wenselijkheid	344	5.74	2.03	5.72	2.00	5.76	2.06

*Noot: * geeft significant verschil in sekse aan, $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$*

In Tabel 2 worden de correlaties tussen de onderzochte variabelen weergegeven. Zoals verwacht zijn er correlaties gevonden tussen sociometrische status, depressieve kenmerken, de vier basisbehoeften van Williams, sociale angst, gevoeligheid voor sociale uitsluiting, de behoefte erbij te horen en sociale vaardigheden. Ook sociale wenselijkheid en geslacht hangen samen met de meeste variabelen. Nu deze correlaties zijn gevonden, kunnen de multi-pele regressie analyses worden uitgevoerd om de opgestelde hypothesen te toetsen.

Tabel 2
Correlaties tussen de Variabelen

	SM	DK	ZB	BVB	CG	EH	SA	SV	GSU	BEH
Sociometrische status (SM)	-									
Depressieve kenmerken (DK)	.23***	-								
Zelfbeeld (ZB)	-.23***	-.69***	-							
Betekenisvol bestaan (BVB)	-.25***	-.65***	.67***	-						
Controle gevoel (CG)	-.15**	-.25***	.45***	.48***	-					
Erbij horen (EH)	-.40***	-.60***	.50***	.61***	.32***	-				
Sociale angst (SA)	.22***	.56***	-.53***	-.44***	-.26***	-.57***	-			
Sociale vaardigheden (SV)	-.16**	-.22***	.30***	.26***	.37***	.20***	-.19***	-		
Gevoeligheid sociale uitsluiting (GSU)	.24***	.47***	-.51***	-.48***	-.35***	-.55***	.61***	-.31***	-	
Behoefte erbij te horen (BEH)	.06	.28***	-.26***	-.14**	.01	-.27***	.40***	.03	.39***	-
Sociale wenselijkheid (SW)	-.08	-.32***	.28***	.17***	.06	.21***	-.24***	.23***	-.30***	-.16**

Noot: * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Samenhang Tussen Sociale Uitsluiting en Depressieve Kenmerken

Multipiele regressie analyse wordt gebruikt om een antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag of er samenhang bestaat tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken. In Tabel 3 worden de uitkomsten van deze analyse weergegeven.

Tabel 3

Depressieve Kenmerken en Sociometrische Status

Onafhankelijke variabelen	<i>B</i>	β	<i>R</i> ²
<i>Model 1</i>			.05
Sociometrische status	.05	.23***	
<i>Model 2</i>			.16
Sociometrische status	.04	.21***	
Sociale wenselijkheid	-.39	-.30***	
Geslacht	.07	.14**	
<i>Model 3</i>			.18
Sociometrische status	.04	.19***	
Sociale wenselijkheid	-.40	-.31***	
Geslacht	.07	.13**	
Interactie sociometrische status en sociale wenselijkheid	-.04	-.14**	
Interactie sociometrische status en geslacht	.00	.01	

*Noot: *p < .05; **p < .01; ***p < .001*

Zoals verwacht is er een positief verband gevonden tussen sociometrische status en depressieve kenmerken; bij een toename in sociale uitsluiting, nemen ook de depressieve kenmerken toe. Geslacht is een positieve voorspeller van depressieve kenmerken, hetgeen betekent dat meisjes meer depressieve kenmerken rapporteren. Geslacht heeft geen invloed op het verband tussen depressieve kenmerken en sociale uitsluiting, aangezien de interactie tussen geslacht en sociale uitsluiting niet significant is. Sociale wenselijkheid en het interactie-effect tussen sociale wenselijkheid en sociometrische status zijn negatieve voorspellers van depressieve kenmerken, waar later in deze resultatensectie op terug wordt gekomen. De proportie verklaarde variantie heeft een matige grootte.

Om een antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag of er een samenhang bestaat tussen de vier basisbehoeften volgens Williams en sociale uitsluiting, zijn er opnieuw multiële regressie analyses uitgevoerd. In Tabel 4 worden de resultaten van deze analyses getoond.

Tabel 4
De Vier Basisbehoeften van Williams en Sociometrische Status

	Afhankelijke variabele: Zelfbeeld			Afhankelijke variabele: Betekenisvol bestaan			Afhankelijke variabele: Erbij horen			Afhankelijke variabele: Controle gevoel		
	<i>B</i>	β	R^2	<i>B</i>	β	R^2	<i>B</i>	β	R^2	<i>B</i>	β	R^2
Onafhankelijke variabelen												
<i>Model 1</i>			.05			.06			.17			.02
Soc S	-.10	-.22***		-.15	-.25***		-.29	-.41***		-.09	-.15**	
<i>Model 2</i>			.14			.11			.22			.05
Soc S	-.10	-.21***		-.15	-.24***		-.29	-.40***		-.09	-.15**	
SW	.76	.26***		.60	.16**		.83	.18***		.21	.05	
Gesl	-.18	-.15**		.26	-.17***		-.27	-.14**		-.25	-.16**	
<i>Model 3</i>			.15			.12			.24			.05
Soc S	-.09	-.20***		-.14	-.23**		-.27	-.37***		-.09	-.15**	
SW	.78	.27***		.62	.16**		.88	.19***		.22	.05	
Gesl	-.17	-.15**		-.25	-.26**		-.25	-.13**		-.25	-.16**	
Swxsoc	.06	.10		.06	.07		.16	.17***		.01	.01	
Geslxsoc	-.00	-.01		-.01	-.01		.02	.02		.00	.01	
Soc S = Sociometrische status			Gesl = Geslacht			Geslxsoc = interactie geslacht en sociometrische status						
SW = Sociale wenselijkheid			Swxsoc = interactie sociale wenselijkheid en sociometrische status									

Noot: * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Zoals verwacht hangen zelfbeeld, betekenisvol bestaan, het gevoel erbij te horen en controle gevoel in dit onderzoek allemaal negatief samen met sociale uitsluiting; in geval van sociale uitsluiting is de score op de vier basisbehoeften lager. Meisjes rapporteren hierbij significant lagere scores op de basisbehoeften dan jongens, aangezien een negatieve samenhang tussen geslacht en de basisbehoeften wordt gevonden. Sociale wenselijkheid en het interactie-effect tussen sociale wenselijkheid en sociometrische status hangen positief samen met het gevoel erbij te horen, waar later in deze resultatensectie dieper op in zal worden gegaan.

De invloed van sociale angst

Om uitspraken te kunnen doen over de invloed van sociale angst op de samenhang tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken, is een multiële regressie analyse uitgevoerd, waarbij sociale angst en het interactie-effect tussen sociale angst en sociometrische status aan het model zijn toegevoegd. Voor alle volgende tabellen geldt dat alleen model 3 wordt beschreven, de modellen 1 en 2 zoals getoond in Tabel 3 en 4 aangevuld met de passende variabelen, zijn wel uitgevoerd.

Tabel 5

Depressieve Kenmerken, Sociometrische Status en Sociale Angst

Onafhankelijke variabelen	<i>B</i>	β	<i>R</i> ²
<i>Model 3</i>			.37
Sociometrische status	.02	.08	
Sociale angst	.57	.49***	
Sociale wenselijkheid	-.25	-.19***	
Geslacht	-.02	-.04	
Interactie sociometrische status en sociale angst	.01	.05	
Interactie sociometrische status en sociale wenselijkheid	-.02	-.08	
Interactie sociometrische status en geslacht	.01	-.04	

*Noot: * p < .05; ** p < .01; *** p < .001*

Tegengesteld aan de verwachtingen heeft sociale angst in dit onderzoek geen significante invloed op de samenhang tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken. De interactie tussen sociale angst en sociometrische status is namelijk geen significante voorspeller van depressieve kenmerken. Er is wel een positieve samenhang gevonden tussen sociale angst en depressieve kenmerken, waarbij depressieve kenmerken toenemen wanneer er sprake is van sociale angst. Bovendien is sociometrische status geen significante voorspeller meer van depressieve kenmerken, wanneer sociale angst en de interactie tussen sociale angst en sociometrische status worden toegevoegd.

Ook is onderzocht of de samenhang tussen sociale uitsluiting en de vier basisbehoeften van Williams beïnvloed wordt door sociale angst. Uit deze multiële regressie analyses blijkt dat sociale

angst, in tegenstelling tot de verwachtingen, geen significante invloed heeft op de samenhangen tussen sociale uitsluiting en de basisbehoeften. Sociale angst is wel een significante negatieve voorspeller van zelfbeeld ($\beta = -.46, p < .001$), erbij horen ($\beta = -.48, p < .001$) betekenisvol bestaan ($\beta = -.37, p < .001$) en controle gevoel ($\beta = -.22, p < .001$). Wanneer sociale angst aan het model wordt toegevoegd verdwijnt de samenhang tussen controle gevoel en sociometrische status. Sociale wenselijkheid is alleen nog een positieve significante voorspeller van zelfbeeld ($\beta = .16, p < .001$).

De proportie verklaarde variantie is bij alle modellen door toevoeging van sociale angst significant toegenomen ten opzichte van de basismodellen (ΔR^2 depressieve kenmerken = .19, ΔR^2 zelfbeeld = .17, ΔR^2 betekenisvol bestaan = .11, ΔR^2 erbij horen = .19, ΔR^2 controle gevoel = .04).

De Invloed van Gevoeligheid voor Sociale Uitsluiting.

Om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvragen of gevoeligheid voor sociale uitsluiting invloed heeft op de samenhangen tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken en tussen sociale uitsluiting en de basisbehoeften, wordt gevoeligheid voor sociale uitsluiting toegevoegd aan de multiële regressie analyses. De resultaten van deze analyses worden getoond in Tabel 6 en 7.

Tegengesteld aan de verwachtingen heeft gevoeligheid voor sociale uitsluiting in dit onderzoek geen significante invloed op de samenhangen tussen sociale uitsluiting en depressieve kinderen en tussen sociale uitsluiting en de basisbehoeften. Gevoeligheid voor sociale uitsluiting is echter wel een significante positieve voorspeller van depressieve kenmerken en een negatieve voorspeller van de basisbehoeften. Dit betekent dat bij een hogere gevoeligheid voor sociale uitsluiting hogere scores op depressieve kenmerken en lagere scores op de basisbehoeften van Williams worden gerapporteerd.

De proportie verklaarde variantie is door toevoeging van gevoeligheid voor sociale uitsluiting bij de modellen horend bij depressieve kenmerken ($\Delta R^2 = .12$), zelfbeeld ($\Delta R^2 = .16$), betekenisvol bestaan ($\Delta R^2 = .15$), erbij horen ($\Delta R^2 = .17$) en controle gevoel ($\Delta R^2 = .10$) significant toegenomen.

Tabel 6

Depressieve Kenmerken, Sociometrische Status en Gevoeligheid voor Sociale Uitsluiting

Onafhankelijke variabelen	<i>B</i>	β	<i>R</i> ²
<i>Model 3</i>			.30
Sociometrische status	.02	.10*	
Gevoeligheid voor sociale uitsluiting	.12	.35***	
Sociale wenselijkheid	-.26	-.20***	
Geslacht	.05	.09*	
Interactie sociometrische status en gevoeligheid voor sociale uitsluiting	.02	.09	
Interactie sociometrische status en sociale wenselijkheid	-.02	-.08	
Interactie sociometrische status en geslacht	.00	.01	

Noot: * *p* < .05; ** *p* < .01; *** *p* < .001

Tabel 7

De Vier Basisbehoeften van Williams, Sociometrische Status en Gevoeligheid voor Sociale Uitsluiting

Onafhankelijke variabelen	Afhankelijke variabele: Zelfbeeld			Afhankelijke variabele: Betekenisvol bestaan			Afhankelijke variabele: Erbij horen			Afhankelijke variabele: Controle gevoel		
	<i>B</i>	β	<i>R</i> ²	<i>B</i>	β	<i>R</i> ²	<i>B</i>	β	<i>R</i> ²	<i>B</i>	β	<i>R</i> ²
<i>Model 3</i>			.31			.27			.41			.15
Soc S	-.05	-.11*		-.08	-.13**		-.20	-.27***		-.05	-.08	
GSU	-.34	-.42***		-.44	-.41***		-.54	-.42***		-.37	-.34***	
SW	.42	.15**		.15	.04		.30	.06		-.16	-.04	
Gesl	-.12	-.10*		-.18	-.12*		-.16	-.09*		-.18*	-.12*	
Gsuxsoc	-.02	-.05		-.04	.02		-.06	-.08		.03	.04	
Swxsoc	.03	.05		.02	.02		.10	.11*		-.01	-.01	
Geslxsoc	-.02	-.02		-.01	-.02		.02	.02		-.01	-.01	

Soc S = Sociometrische status

GSU = Gevoeligheid voor sociale uitsluiting

SW = Sociale wenselijkheid

Gesl = Geslacht

Gsuxsoc = interactie gevoeligheid sociale uitsluiting en sociometrische status

Swxsoc = interactie sociale wenselijkheid en sociometrische status

Geslxsoc = interactie geslacht en sociometrische status.

Noot: * *p* < .05; ** *p* < .01; *** *p* < .001

De Invloed van de Behoefte Erbij te Horen

In Tabel 8 worden de resultaten van de multiële regressie analyse weergegeven, die is uitgevoerd met oog op de onderzoeksvraag of de behoefte erbij te horen invloed heeft op de

samenhang tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken.

Tabel 8

Depressieve Kenmerken, Sociometrische Status en de Behoeftte Erbij te Horen

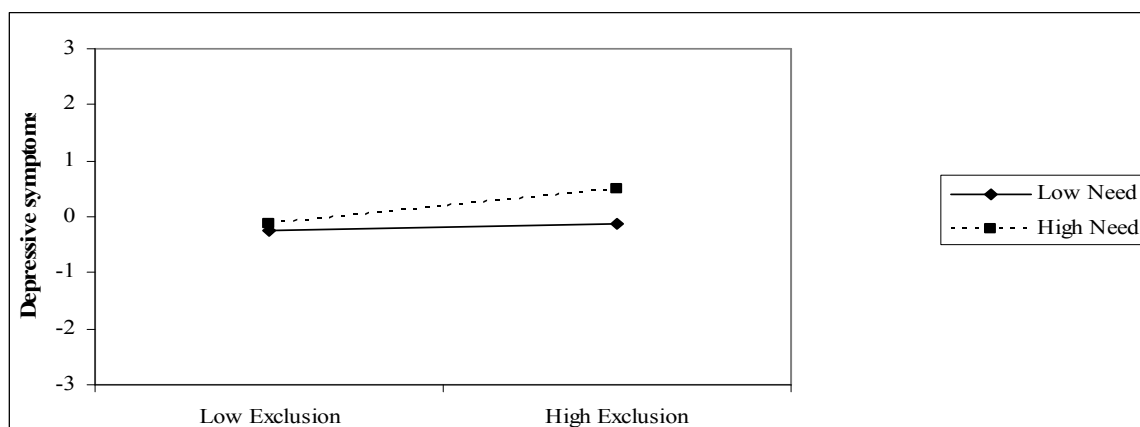
Onafhankelijke variabelen	<i>B</i>	β	<i>R</i> ²
<i>Model 3</i>			.24
Sociometrische status	.04	.17***	
Behoeftte erbij te horen	.09	.19***	
Sociale wenselijkheid	-.37	-.28***	
Geslacht	.05	.09	
Interactie sociometrische status en behoeftte erbij te horen	.03	.13**	
Interactie sociometrische status en sociale wenselijkheid	-.03	-.13**	
Interactie sociometrische status en geslacht	-.00	-.01	

Noot: * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Uit deze tabel blijkt dat de behoefte erbij te horen, zoals verwacht, een significante positieve invloed heeft op de relatie tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken, aangezien het interactie-effect van sociometrische status en de behoefte erbij te horen significant is. Dit betekent dat een sociaal uitgesloten kind met een grotere behoefte erbij te horen, meer depressieve kenmerken rapporteert dan een uitgesloten kind met een kleinere behoefte. De interactie tussen deze twee variabelen wordt weergegeven in Grafiek 1. Daarnaast is de behoefte erbij te horen een significante positieve voorspeller van depressieve kenmerken in dit model.

Grafiek 1

Het Interactie-effect van Sociometrische Status en de Behoeftte Erbij te Horen

Om antwoord te krijgen op de onderzoeksvraag of de behoefte erbij te horen ook invloed heeft op de samenhangen tussen sociale uitsluiting en de basisbehoeften van Williams, is opnieuw een multiële regressie analyse uitgevoerd waarvan de resultaten in Tabel 9 zijn weergegeven.

Tabel 9

De Vier Basisbehoeften van Williams, Sociometrische Status en Behoeftte Erbij te Horen

Onafhankelijke variabelen	Afhankelijke variabele: Zelfbeeld			Afhankelijke variabele: Betekenisvol bestaan			Afhankelijke variabele: Erbij horen			Afhankelijke variabele: Controle gevoel		
	<i>B</i>	β	R^2	<i>B</i>	β	R^2	<i>B</i>	β	R^2	<i>B</i>	β	R^2
<i>Model 3</i>			.19			.13			.32			.06
Soc S	-.08	-.18***		-.13	-.22**		-.25	-.41***		-.10	-.15**	
BEH	-.19	-.18***		-.09	-.07		-.29	-.17***		.06	.04	
SW	.70	.24***		.59	.15**		.78	.17***		.24	.06	
Gesl	-.13*	-.11*		-.23	-.15**		-.18*	-.09*		-.26	-.17**	
Behxsoc	-.04	-.08		-.07	-.09		-.18	-.20***		.05	.07	
Swxsoc	.06	.09		.05	.06		.14	.14**		.02	.02	
Geslxsoc	-.01	-.01		.00	.00		.06	.06		-.01	-.01	

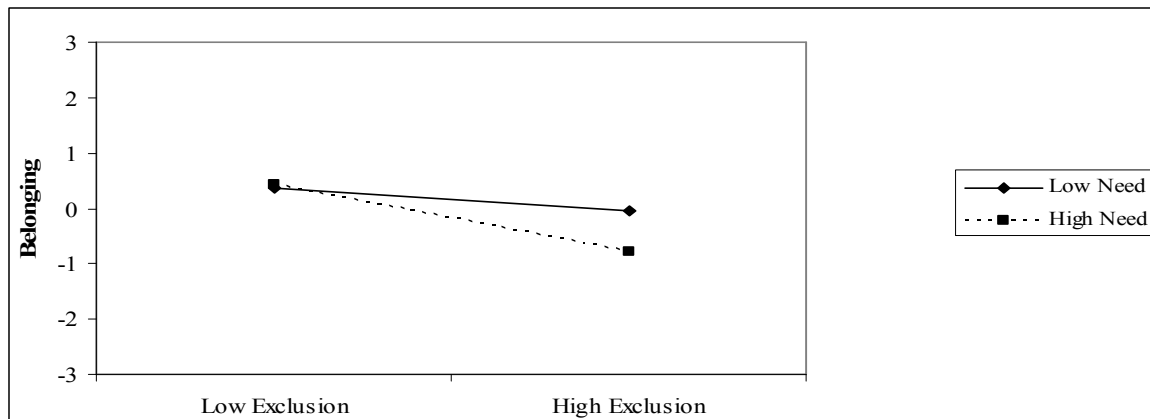
Soc S = Sociometrische status
 BEH = Behoeftte erbij te horen
 SW = Sociale wenselijkheid
 Gesl = Geslacht
 Behxsoc = interactie behoefte erbij te horen en sociometrische status
 Swxsoc = interactie sociale wenselijkheid en sociometrische status
 Geslxsoc = interactie geslacht en sociometrische status

Noot: * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Wanneer de behoeften van Williams als afhankelijke variabelen worden gebruikt, dan is de interactie tussen sociometrische status en de behoefte erbij te horen alleen een significante negatieve voorspeller voor het gevoel erbij te horen. Wanneer een kind met een grotere behoefte erbij te horen wordt uitgesloten, rapporteert het een lagere score op het gevoel erbij te horen dan een kind met een kleinere behoefte. Het interactie-effect wordt weergegeven in Grafiek 2. Daarnaast is de behoefte erbij te horen zoals verwacht een negatieve voorspeller van zelfbeeld en het gevoel erbij te horen.

De proportie verklaarde variantie is dankzij de toevoeging van de behoefte erbij te horen significant toegenomen bij de modellen horend bij depressieve kenmerken ($\Delta R^2 = .06$), zelfbeeld ($\Delta R^2 = .04$) en erbij horen ($\Delta R^2 = .08$).

Grafiek 2

Het Interactie-effect van de Sociometrische Status en de Behoeftte Erbij te Horen*De Invloed van Sociale Vaardigheden*

Om de invloed van sociale vaardigheden op de samenhangen tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken en tussen sociale uitsluiting en de basisbehoeften van Williams te meten, worden wederom multiële regressie analyses uitgevoerd. In de Tabellen 10 en 11 worden de resultaten van deze analyses getoond.

Tabel 10

Depressieve Kenmerken, Sociometrische Status en Sociale Vaardigheden

Onafhankelijke variabelen	<i>B</i>	β	R^2
<i>Model 3</i>			.20
Sociometrische status	.04	.17***	
Sociale vaardigheden	-.08	-.16**	
Sociale wenselijkheid	-.36	-.28***	
Geslacht	.08	.15**	
Interactie sociometrische status en sociale vaardigheden	-.00	-.01	
Interactie sociometrische status en sociale wenselijkheid	-.04	-.14**	
Interactie sociometrische status en geslacht	.00	.01	

Noot: * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Tabel 11

De Vier Basisbehoeften van Williams, Sociometrische Status en Sociale Vaardigheden

	Afhankelijke variabele: Zelfbeeld			Afhankelijke variabele: Betekenisvol bestaan			Afhankelijke variabele: Erbij horen			Afhankelijke variabele: Controle gevoel		
	<i>B</i>	β	<i>R</i> ²	<i>B</i>	β	<i>R</i> ²	<i>B</i>	β	<i>R</i> ²	<i>B</i>	β	<i>R</i> ²
Onafhankelijke variabelen												
<i>Model 3</i>			.21			.17			.26			.18
Soc S	-.08	-.17***		-.12	-.20***		-.26	-.38***		-.06	-.11	
SV	.31	.26***		.37	.23***		.26	.14**		.61	.38***	
SW	.62	.21***		.43	.11*		.75	.16***		-.10	-.02	
Gesl	-.21	-.18***		-.30	-.19***		-.28	-.15**		-.32	-.20***	
Svxsoc	-.01	-.01		-.01	-.01		.01	.01		.01	.01	
Swxsoc	.07	.11*		.07	.09		.17	.17***		.02	.03	
Geslxsoc	.00	.00		-.00	-.00		.03	.03		.01	.02	
Soc S = Sociometrische status			Gesl = Geslacht			Swxsoc = interactie sociale wenselijkheid en sociometrische status						
SV = Sociale vaardigheden			Svxsoc = interactie sociale vaardigheden en sociometrische status			Svxsoc = interactie geslacht en sociometrische status						
SW = Sociale wenselijkheid												

Noot: * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Aansluitend bij de verwachtingen worden er meer depressieve kenmerken en lagere scores op de basisbehoeften gerapporteerd door kinderen die hun sociale vaardigheden negatiever waarderen. Tegengesteld aan de verwachtingen hebben sociale vaardigheden geen invloed op de centrale samenhangen van dit onderzoek, de interactie-effecten tussen sociale vaardigheden en sociometrische status is namelijk geen significante voorspeller van depressieve kenmerken en de basisbehoeften. De proportie verklaarde variantie is overigens door toevoeging van sociale vaardigheden significant toegenomen bij alle modellen.

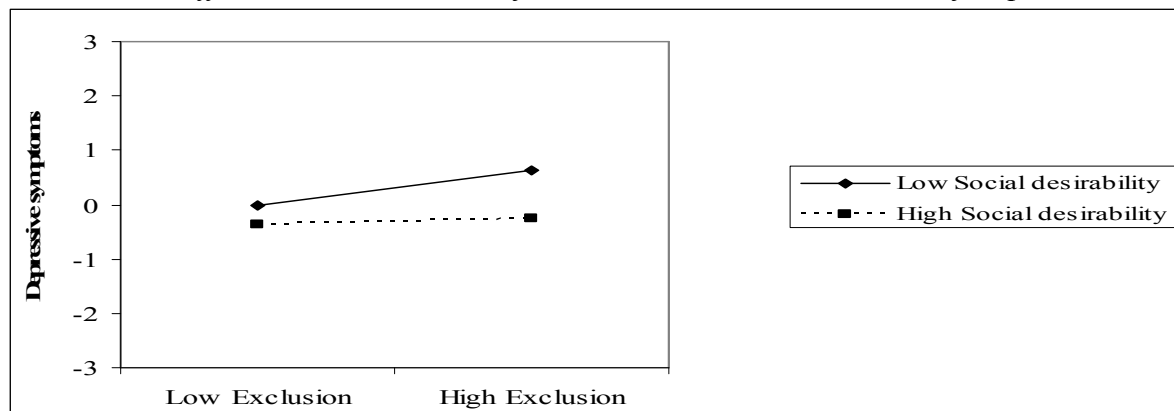
De invloed van sociale wenselijkheid

Sociale wenselijkheid speelt een grotere rol in dit onderzoek dan verwacht. Er is namelijk gevonden dat kinderen met een hogere score op sociale wenselijkheid significant minder depressieve kenmerken rapporteren en hoger scoren op zelfbeeld, erbij horen en betekenisvol bestaan dan kinderen met een lagere gerapporteerde sociale wenselijkheid. Daarnaast heeft sociaal wenselijk gedrag zowel invloed op de samenhang tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken, als

tussen sociale uitsluiting en het gevoel erbij te horen. Als een kind dat hoog scoort op sociale wenselijkheid uitgesloten wordt, vertoont het significant minder depressieve kenmerken en een hoger gevoel van erbij horen dan kinderen met minder sociaal wenselijk gedrag. De twee interactie-effecten zijn weergegeven in Grafiek 3 en Grafiek 4. Het interactie-effect tussen sociometrische status en sociale wenselijkheid verdwijnt overigens bij toevoeging van sociale angst en gevoeligheid voor sociale uitsluiting.

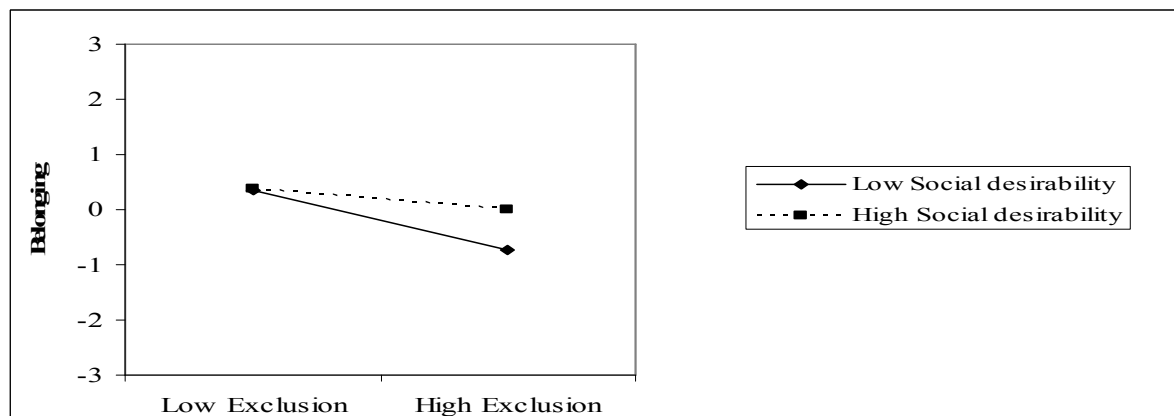
Grafiek 3

Het Interactie-effect van Sociale wenselijkheid en Sociometrische Status bij Depressieve Kenmerken

Grafiek 4

Het Interactie-effect van Sociale wenselijkheid en Sociometrische Status bij de Behoeftte erbij te horen

Andere resultaten

Verder zijn buiten de onderzoeksvragen om de negatieve en positieve nominaties bestudeerd. Wanneer wordt gekeken naar de correlaties van deze nominaties met de onderzochte variabelen, valt

op dat de correlatie tussen positieve nominaties en sociale angst significant is ($r = -.21, p < .001$), terwijl de correlatie tussen negatieve nominaties en sociale angst niet significant is ($r = .08, p = .12$). Bij de overige variabelen zijn er geen significante verschillen tussen de correlaties van negatieve en positieve nominaties gevonden. De correlaties worden weergegeven in Tabel 12.

Tabel 12

Correlaties tussen Positieve en Negatieve Nominaties en de Overige Variabelen

	Sociometrische status	Depressieve kenmerken	Zelfbeeld	Betekenis-vol bestaan	Controle gevoel	Erbij horen	Sociale angst	Sociale vaardigheden	Gevoeligheid sociale uitsluiting	Sociale wenselijkheid
Positieve nominaties	-.705***	-.204***	.129*	.174***	.126*	.370***	-.208***	.180**	-.231***	.071
Negatieve nominaties	.616***	.183***	-.139**	-.126*	-.017	-.307***	.083	-.121*	.166**	-.095

Noot: * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Discussie

In deze studie is de samenhang onderzocht tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken bij kinderen uit de groepen zeven en acht van het reguliere basisonderwijs in Nederland. Hierbij is ook gekeken naar de vier basisbehoeften van Williams (1997; 2001), die bestaan uit de behoefte een positief zelfbeeld te creëren en in stand te houden, het gevoel erbij te horen, een betekenisvol bestaan te leiden en controle op de situatie uit te oefenen. Volgens Williams worden deze basisbehoeften bedreigd door sociale uitsluiting, waardoor er depressieve kenmerken kunnen ontstaan. Daarnaast is onderzocht of de moderatoren sociale angst, gevoeligheid voor sociale uitsluiting, de behoefte erbij te horen en sociale vaardigheden invloed hebben op de bovengenoemde samenhangen. Deze studie is uniek, aangezien dit voor zover bekend de eerste studie is waarin de focus ligt op de samenhangen tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken en tussen sociale uitsluiting en de vier basisbehoeften en de invloed van de moderatoren op deze samenhangen.

Zoals verwacht is er een positieve samenhang gevonden tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken (Gazelle, 2006; Nolan et al., 2003; Reijntjes et al., 2006; Rubin et al., 1990). In het verlengde van deze bevinding zijn er ook negatieve samenhangen gevonden tussen alle behoeften

van Williams en sociale uitsluiting. Dit sluit aan bij de verwachtingen (Baumeister & Leary, 1995; Williams, 2007; Zadro et al., 2005; Zakriski & Coie, 1996) en suggereert dat sociale uitsluiting zorgt voor depressieve kenmerken, een negatiever zelfbeeld en een vermindering van het gevoel erbij te horen, een betekenisvol bestaan te leiden en controle op de situatie uit te oefenen.

Wanneer wordt gekeken naar de onderzochte moderatoren dan heeft alleen de behoefte erbij te horen een significante invloed op het verband tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken. Dit suggereert dat wanneer een kind een grotere behoefte erbij te horen heeft, er een grotere kans op depressieve kenmerken bestaat wanneer het sociaal uitgesloten wordt. De behoefte erbij te horen heeft ook een significante invloed op het verband tussen sociale uitsluiting en het gevoel erbij te horen. Dit suggereert dat een kind met een grotere behoefte erbij te horen in geval van sociale uitsluiting eerder het idee heeft dat het niet bij de groep hoort, waardoor de negatieve gevolgen van sociale uitsluiting eerder op kunnen treden (Reijntjes, Stegge, Meerum Terwogt, Kamphuis et al., 2006; Zadro, Williams et al., 2004)

In tegenstelling tot de verwachtingen hebben sociale angst, gevoeligheid voor sociale uitsluiting en sociale vaardigheden geen significante invloed op de samenhangen tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken en tussen sociale uitsluiting en de basisbehoeften van Williams. Een mogelijke verklaring voor deze uitkomsten kan gezocht worden in de leeftijd van de kinderen; aangezien contact met leeftijdsgenoten steeds belangrijker wordt gedurende de adolescentie (Grusec & Lytton, 1988; Hankin et al., 1998), zou het kunnen zijn dat er bij adolescenten in het middelbare onderwijs meer verbanden worden gezien. Een tweede verklaring voor deze uitkomsten kan zijn dat sociale angst, gevoeligheid voor sociale uitsluiting en sociale vaardigheden geen invloed uitoefenen op de samenhang tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken, maar dat ze alleen een directe invloed hebben op sociale uitsluiting en depressieve kenmerken. In eerdere theorie en ook in dit huidige onderzoek zijn deze directe samenhangen aangetoond (Asendorpf, 1990; Buhrmester, 1990;

Cartwright-Hatton, Hodges et al., 2003; Cartwright-Hatton, Tschernitz et al., 2003; Gazelle & Ladd, 2003; Maner et al., 2007; Rapee & Heimberg, 1997; Segrin, 2000; Reijntjes et al., 2007; Zadro, Boland et al., 2004).

In overeenstemming met de verwachtingen is in dit onderzoek gevonden dat sociale angst, gevoeligheid voor sociale uitsluiting, de behoefte erbij te horen en gebrekkige sociale vaardigheden depressieve kenmerken voorspellen (Baumeister & Leary, 1995; Downey & Romero-Canyas, 2005; Gazelle & Ladd, 2003; Lewinsohn, 1974; 1975; Segrin & Abramson, 1995). Wanneer gekeken wordt naar de behoeften van Williams dan zijn er samenhangen gevonden tussen deze behoeften en sociale angst, gevoeligheid voor sociale uitsluiting en sociale vaardigheden. De behoefte erbij te horen is alleen een negatieve voorspeller voor zelfbeeld en het gevoel erbij te horen. Tevens wordt een significant groter deel van de variantie voorspeld als de moderatoren worden toegevoegd. Deze uitkomsten sluiten aan bij de verwachtingen (Baumeister & Leary, 1995; Williams, 1997; 2001; Zadro, Boland et al., 2004).

Verder blijkt dat sociale uitsluiting geen voorspeller van depressieve kenmerken meer is als sociale angst aan het model wordt toegevoegd. Dit wijkt af van de verwachtingen en suggereert dat het model van Alloy en collega's (1990), waarin sociale angst wordt gezien als een kindfactor die de kwetsbaarheid voor depressie in geval van sociale uitsluiting vergroot, in de onderzochte groep niet toepasbaar is. Een mogelijke verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat uit eerder onderzoek, waarin sociale uitsluiting niet als variabele is meegenomen, is gebleken dat sociale angst vaak samen gaat met depressieve kenmerken bij kinderen (Chavira, Stein, Bailey & Stein, 2004). De correlatie tussen sociale angst en depressieve kenmerken is in dit onderzoek sterker dan de samenhang tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken, hetgeen een verklaring zou kunnen vormen voor het wegvallen van de samenhang tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken wanneer sociale angst wordt toegevoegd. In het verlengde hiervan blijkt uit dit onderzoek dat sociale uitsluiting geen significante

voorspeller van controle gevoel meer is, wanneer sociale angst, gevoeligheid voor sociale uitsluiting en sociale vaardigheden aan het model worden toegevoegd. Ook in dit geval zijn de correlaties tussen controle gevoel en sociale angst, gevoeligheid voor sociale uitsluiting en sociale vaardigheden sterker dan de correlatie tussen controle gevoel en sociometrische status.

De verwachtingen over geslacht lijken deels te kloppen. Depressieve kenmerken en lagere scores op de basisbehoeften volgens Williams komen meer voor bij meisjes. Ook zijn er bewijzen gevonden voor de theorie dat meisjes verbondenheid en vriendschap met andere kinderen belangrijker vinden dan jongens (Sandstrom et al., 2003), aangezien er zowel bij gevoeligheid voor sociale uitsluiting als bij de behoefte erbij te horen een significant verschil in geslacht is gevonden, waarbij de meisjes hogere scores behaalden. Tevens rapporteren meisjes meer sociale angst, hetgeen overeenkomt met eerder onderzoek (Ge, Lorenz, Conger, Elder & Simmons, 1994; La Greca & Lopez, 1998). De interactie-effecten tussen geslacht en sociometrische status hangen echter niet significant samen met depressieve kenmerken en met de behoeften van Williams. Het huidige onderzoek suggereert dan ook dat de samenhangen tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken en tussen sociale uitsluiting en de behoeften van Williams niet worden beïnvloed door geslacht. Dit sluit aan bij de theorie van Eisenberg en collega's (2003) dat sociale uitsluiting zorgt voor een onmiddellijke automatische en negatieve reactie, die waarschijnlijk precognitief is.

Tot slot is gebleken dat sociale wenselijkheid een voorspeller is van depressieve kenmerken, zelfbeeld, het gevoel erbij te horen en een betekenisvol bestaan te leiden. Ook beïnvloedt sociale wenselijkheid de samenhangen tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken en tussen sociale uitsluiting en het gevoel erbij te horen. Kinderen met een hoge score op sociaal wenselijk gedrag rapporteren minder depressieve kenmerken en een hogere score op zelfbeeld, betekenisvol bestaan en het gevoel erbij te horen dan kinderen die zich minder sociaal wenselijk gedragen en ook wanneer kinderen met een hoge score op sociale wenselijkheid uitgesloten worden, rapporteren ze minder

depressieve kenmerken en een hogere score op erbij horen. Een mogelijke verklaring voor deze bevindingen is de theorie dat kinderen uit angst voor sociale uitsluiting sociaal wenselijk gedrag gaan vertonen om aardig gevonden te worden en afkeuring te vermijden, waarbij ze hun negatieve gevoelens minder rapporteren en kiezen voor sociaal wenselijkere antwoorden dan kinderen met minder sociaal wenselijk gedrag (Crandall, 1965; Lahaderne & Jackson, 1970). In het verlengde hiervan suggereert het huidige onderzoek dat sociale wenselijkheid negatieve gevoelens maskeert.

Beperkingen van dit onderzoek

Een beperking van dit onderzoek is dat er gebruik is gemaakt van een selecte steekproef, waarbij de scholen in een straal van 45 kilometer rond Utrecht liggen en een christelijke achtergrond hebben. Hierdoor kan niet gegeneraliseerd worden naar de hele populatie, waardoor de uitkomsten voorzichtig geïnterpreteerd moeten worden. Ook is er sprake van cross-sectioneel onderzoek, waardoor de richting van de verbanden niet vast te stellen is en er geen causale uitspraken gedaan kunnen worden.

Een tweede beperking is dat de lijsten klassikaal zijn ingevuld. Hoewel leerlingen de gelegenheid hadden om vragen te stellen en de tafels tijdens de afname in de toetsopstelling zijn neergezet, kan dit als beperking gezien worden. Enerzijds, omdat het voor sommige kinderen moeilijk was alle vragen te begrijpen en niet alle kinderen klassikaal om uitleg durven te vragen, anderzijds kan de klassikale afname een nadeel zijn in verband met de sociale wenselijkheid. Uit angst voor sociale uitsluiting kunnen kinderen sociaal wenselijk gedrag vertonen (Crandall, 1965). In het huidige onderzoek blijkt dat kinderen met een hogere score op sociale wenselijkheid minder negatieve gevoelens rapporteren, hetgeen de resultaten van deze studie beïnvloedt.

Een derde beperking is dat de data eenzijdig zijn verkregen, door middel van een eenmalig survey-onderzoek waarbij de kinderen vragenlijsten invulden. Informatie uit meerdere bronnen, op verschillende meetmomenten en aangevuld met bijvoorbeeld observaties, geeft een betrouwbaarder

beeld van de werkelijkheid (Carr, 2006). Daarnaast is uit onderzoek gebleken dat kinderen over hypothetische situaties vaak ander gedrag rapporteren dan ze in werkelijke situaties zouden vertonen (Sandstrom et al., 2003), wat ook als een nadeel van dit onderzoek gezien kan worden.

Een vierde beperking wordt gevormd door de lage cronbach's *alpha* van de meetinstrumenten die sociale wenselijkheid en de behoefte erbij te horen hebben gemeten, waardoor er vraagtekens gezet moeten worden bij de betrouwbaarheid van deze instrumenten.

Vervolgonderzoek

Naar aanleiding van dit onderzoek zijn er verschillende vervolgonderzoeken mogelijk. Op de eerste plaats kan worden gedacht aan longitudinaal onderzoek, waarbij de variabelen op verschillende meetmomenten worden gemeten. Op die manier is er minder sprake van een momentopname en kan er meer inzicht worden verkregen in de lange termijn gevolgen van sociale uitsluiting.

Op de tweede plaats zou een herhaling van dit onderzoek in een andere doelgroep een optie voor vervolgonderzoek zijn. Hoewel de reactie op sociale uitsluiting wordt gezien als een precognitieve reactie (Eisenberg et al. 2003; Williams, 2007; Zadro, Williams et al., 2004), zou het interessant zijn om te onderzoeken of leeftijd, geografische kenmerken of levensovertuiging invloed hebben op de resultaten.

Ten derde kan er gedacht worden aan onderzoek met dezelfde variabelen, maar andere meetinstrumenten. Hierbij kan bijvoorbeeld gebruik worden gemaakt van een computerprogramma, waarin kinderen worden blootgesteld aan een lichte vorm van sociale uitsluiting (Reijntjes, Stegge, Meerum Terwogt, Kamphuis et al., 2006; Zadro, Williams et al., 2004), observaties en mondelinge interviews met de leerlingen.

Een vierde mogelijkheid voor vervolgonderzoek zou kunnen liggen in de correlatie tussen sociale angst en negatieve en positieve nominaties. Er is wel een significant verband tussen sociale angst en

positieve nominaties gevonden, maar niet tussen negatieve nominaties en sociale angst. Dit suggereert dat positieve contacten met leeftijdsgenoten voor kinderen met sociale angst belangrijk zijn, wat aansluit bij eerdere theorie die de aanwezigheid van een vriend of vriendengroep associeert met een vermindering van sociale angst (Carron, Estabrooks, Horton, Prapavessis & Hausenblas, 1999; Carron & Prapavessis, 1997). Hier zou meer onderzoek naar de rol van positieve en negatieve waarderingen door leeftijdsgenoten nuttig zijn, omdat meer kennis hierover invloed zou kunnen hebben op de hulp die aan sociaal angstige kinderen geboden wordt.

Ook zou het interessant zijn om verder onderzoek te doen naar de rol van sociale wenselijkheid. Sociale wenselijkheid lijkt namelijk een grote rol te spelen in het huidige onderzoek, maar de cronbach's *alpha* van het meetinstrument dat sociale wenselijkheid heeft gemeten is laag. Het zou interessant zijn om te zoeken naar een instrument dat een betrouwbaarder beeld geeft over sociale wenselijkheid en de invloed van sociale wenselijkheid op de overige variabelen. Hierbij zou bijvoorbeeld gedacht kunnen worden aan gestructureerde observaties en vragenlijsten aan leerkrachten gericht op sociaal wenselijk gedrag, of aan het ontwikkelen van een nieuwe vragenlijst om sociale wenselijkheid te meten.

Handvatten

Om leerkrachten te helpen de negatieve gevolgen van sociale uitsluiting zoveel mogelijk te voorkomen, zijn de onderstaande handvatten opgesteld.

Wanneer een kind sociaal wordt uitgesloten of als de behoefte van het kind om erbij te horen onvoldoende bevredigd wordt, kan dit grote invloed hebben op het gedrag en welbevinden van het kind. De resultaten van dit onderzoek suggereren dat het vergroten van het gevoel erbij te horen kan bijdragen aan een verbetering van het welbevinden van het kind, waardoor het belangrijk lijkt te zijn dat een leerkracht de sociale contacten van een sociaal uitgesloten kind probeert te stimuleren.

De behoefte om erbij te horen heeft invloed op de gevolgen van sociale uitsluiting. Wanneer deze behoefte groter is, kan een kind al veel last hebben van lichte uitsluiting, waardoor het gedrag kan gaan vertonen uit angst voor sociale uitsluiting. Dit suggereert dat het van belang is dat een leerkracht weet hoe groot de behoefte erbij te horen van de verschillende leerlingen is.

In dit onderzoek is gebleken dat er een verband bestaat tussen depressieve kenmerken en sociale uitsluiting, sociale angst, gevoeligheid voor sociale uitsluiting, de behoefte erbij te horen, sociale vaardigheden en sociaal wenselijk gedrag. Ook zelfbeeld, het gevoel erbij te horen, een betekenisvol bestaan te leiden en controle over de situatie uit te oefenen worden negatief beïnvloed door deze variabelen. Depressieve kenmerken hebben een negatieve invloed op de cognitieve, sociale en emotionele ontwikkeling van het kind (Carr, 2006; Wicks-Nelson & Israel, 2006), waardoor het belangrijk lijkt te zijn dat de leerkracht zicht heeft op de gevoelens van het kind. Aangezien de bovenstaande verbanden zijn gevonden, wordt aangeraden juist bij de kinderen die een of meer van de onderzochte kenmerken vertonen extra op te letten en eventueel, in overleg met ouders, te zoeken naar gepaste professionele hulp voor het kind.

Sociale angst is in dit onderzoek een belangrijke voorspeller van depressieve kenmerken. Wanneer sociale angst wordt toegevoegd aan het basismodel bestaande uit sociale uitsluiting en depressieve kenmerken, dan verdwijnt het verband tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken en ontstaat er een verband tussen sociale angst en depressieve kenmerken. Dit suggereert dat het juist bij deze kinderen van essentieel belang is dat er wat aan de sociale angst gedaan wordt en dat de leerkracht het kind helpt om minder angstig te worden. Wanneer een leerkracht een sociaalangstig kind helpt, lijkt het creëren van positieve contacten tussen het kind en klasgenoten belangrijk te zijn. De resultaten van dit onderzoek suggereren namelijk dat de invloed van positieve nominaties groter is dan de invloed van negatieve nominaties door klasgenoten.

Kinderen met een hoge score op sociaal wenselijk gedrag rapporteren minder negatieve gevoelens, maar omdat sociaal wenselijk gedrag een reactie op sociale uitsluiting kan zijn en negatieve gevoelens gemaskeerd lijken te worden door sociaal wenselijk gedrag, suggereren de resultaten van dit onderzoek dat het van belang is om als leerkracht alert te zijn wanneer een kind vaak sociaal wenselijk gedrag vertoont. Het zou namelijk kunnen zijn dat een kind dat veel sociaal wenselijk gedrag vertoont, zich zo gedraagt uit angst voor sociale uitsluiting en meer negatieve gevoelens heeft dan het lijkt. Ingrijpen kan dan noodzakelijk zijn.

Conclusie

Concluderend kan er worden gesteld dat dit onderzoek suggereert dat er een positief verband bestaat tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken en een negatief verband tussen sociale uitsluiting en de vier basisbehoeften van Williams bij kinderen uit de groepen zeven en acht in het Nederlandse reguliere basisonderwijs. De behoefte erbij te horen en sociale wenselijkheid hebben een significante invloed op de verbanden tussen sociale uitsluiting en depressieve kenmerken en tussen sociale uitsluiting en het gevoel erbij te horen.

Kortom, uit dit onderzoek blijkt dat de gevolgen van sociale uitsluiting erg nadelig voor de ontwikkeling van het kind, dus kom in actie om deze gevolgen zoveel mogelijk te voorkomen.

Referenties

- Allen, N. B., & Badcock, P. B. T. (2003). The social risk hypothesis of depressed mood: Evolutionary, psychosocial, and neurobiological perspectives. *Psychological Bulletin*, 129, 887-913.
- Alloy, L. B., Kelly, K. A., Mineka, S., & Clements, C. M. (1990). Comorbidity of anxiety and depressive disorders: A helplessness-hopelessness perspective. In J. D. Maser & C. R. Cloninger

-
- (Eds.), *Comorbidity of mood and anxiety disorders* (pp. 499-543). Washington: American Psychiatric Press.
- Asendorpf, J. B. (1990). Beyond social withdrawal: Shyness, unsociability, and peer avoidance. *Human Development, 33*, 250-259.
- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin, 117*, 497-529.
- Beidel, D. C., & Turner, S. M. (1998). *Shy children, phobic adults: Nature and treatment of social phobia*. Washington: American Psychological Association.
- Braet, C., & Timbremont, B. (2002) *Children's Depression Inventory – Nederlandstalige versie*. Amsterdam: Harcourt test Publishers.
- Burchill, S. A. L., & Stiles, W. B. (1988). Interactions of depressed college students with their roommates: not necessarily negative. *Journal of Personality and Social Psychology, 55*, 410-419.
- Buhrmester, D. (1990). Intimacy of friendship, interpersonal competence, and adjustment during preadolescence and adolescence. *Child Development, 64*, 1101-1111.
- Buhrmester, D., Furman, W., Wittenberg, M. T. & Reis, H. T. (1988). Five domains of interpersonal competence in peer relationships. *Journal of Personality and Social Psychology, 55*, 991-1008.
- Caspi, A., Elder, G. H., & Bem, D. J. (1988). Moving away from the world: Life- course patterns of shy children. *Developmental Psychology, 24*, 824-831.
- Carr, A. (2006) *The handbook of child and adolescent clinical psychology, a contextual approach*. New York: Taylor & Francis Inc.
- Carron, A. V., Estabrooks, P. A., Horton, H., Prapavessis, H., & Hausenblas, H. A. (1999). Reductions in the social anxiety of women associated with group membership: Distraction,

- anonymity, security, or diffusion of evaluation? *Group dynamics: theory, research and practice*, 3, 152-160.
- Carron, A. V., & Prapavessis, H. (1997). Self-presentation and group influence. *Small Group Research*, 28, 500-516.
- Cartwright-Hatton, S., Hodges, L., & Porter, J. (2003). Social anxiety in childhood: The relationship with self and observer rated social skills. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 44, 737-742.
- Cartwright-Hatton, S., Tschernitz, N., & Gomersall, H. (2003). Social anxiety in children: Social skills deficit, or cognitive distortion? *Behaviour Research and Therapy*, 43, 131-141.
- Chavira, D. A., Stein, M. B., Bailey, K., Stein, M. T. (1994). Comorbidity of generalized social anxiety disorder and depression in a pediatric primary care sample. *Journal of affective disorder*, 80, 163-171.
- Coie, J. D., Dodge, K. A., & Coppotelli, H. (1982). Dimensions and types of social status. *Developmental Psychology*, 18, 557-570.
- Coyne, J. C. (1976a). Depression and the response of others. *Journal of Abnormal Psychology*, 83, 186-193.
- Coyne, J. C. (1976b). Toward an interactional description of depression. *Psychiatry*, 39, 28-40.
- Crandall, V. C. (1965). Personality characteristics and social and achievement behaviors associated with children's social desirability response tendencies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 5, 477-485.
- Crick, R. N. (1995). Relational aggression: The role of intent attributions, feelings of distress and provocation type. *Development and Psychopathology*, 7, 313-322.
- Crowne, D. P., & Marlowe, A. (1960). A new scale of social desirability independent of psychopathology. *Journal of Consulting Psychology*, 25, 349-354.

- Dekking, Y. M. (1983). *Sociale angstschaal voor kinderen*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Dodge, K. A., Lansford, J. E., Burks, V. S., Bates, J. E., Pettit, G. S., Fontaine, R. et al. (2003) Peer rejection and social-processing factors in de development of aggressive behavior problems in children. *Child development*, 74, 374-393.
- Downey, G., & Feldman, S. I. (1996). Implications of rejection sensitivity for intimate relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 1327-1343.
- Downey, G., Lebolt, A., Rincón C., & Freitas, A. L. (1998). Rejection sensitivity of children's interpersonal difficulties. *Child Development*, 69, 1074-1091.
- Downey, G., & Romero-Canyas, R. (2005). Rejection sensitivity as a predictor of affective and behavioral responses to interpersonal stress: A defensive motivational system. In K. D. Williams, J. P. Forgas, & W. von Hippel (Eds.), *The social outcast: Ostracism, social exclusion, rejection, and bullying*. New York: The Psychology Press.
- Eisenberger, N. I., Lieberman, M. D., & Williams, K. D. (2003). Does rejection hurt? An fMRI study of social exclusion. *Science*, 302, 290-292.
- Fullerton, C. S., & Ursano, R. J. (1994). Preadolescent peer friendships: A critical contribution to adult social relatedness? *Journal of Youth and Adolescence*, 23, 43-63.
- Galen, B. R., & Underwood, M. K. (1997). A developmental investigation of social aggression among children. *Developmental psychology*, 33, 589-600.
- Gazelle, H. (2006). Class climate moderates peer relations and emotional adjustment in children with an early history of anxious solitude: a child x environment model. *Developmental Psychology*, 42, 1179-1192.
- Gazelle, H., & Ladd, G. W. (2003). Anxious Solitude and peer exclusion: A diathesis-stress model of internalizing trajectories in childhood. *Child Development*, 74, 257-278.

- Ge, X., Lorenz, F. O., Conger, R. D., Elder, G. H., & Simmons, R. L. (1994). Trajectories of stressful life events and depressive symptoms during adolescence. *Developmental Psychology*, *30*, 467–483.
- Grusec, J. E., & Lytton, H. (1988). *Social Development*. New York: Springer.
- Hankin, B. L., Abramson, L. Y., Moffitt, T. E., Silva, P. A., McGee, R., & Angell, K. E. (1998). Development of depression from preadolescence to young adulthood: Emerging gender differences in a 10-year longitudinal study. *Journal of Abnormal Psychology*, *107*, 128-140.
- Harter, S. (1999). *The construction of the self: A developmental perspective*. New York: Guilford Press.
- Hokanson, J. E., & Butler, A. C. (1992). Cluster analysis of depressed college students' social behaviors. *Journal of Personality and Social Psychology*, *62*, 273-280.
- Kovacs, M., (1985). The Children's Depression Inventory (CDI). *Psychopharmacology Bulletin*, *21*, 995-998.
- La Greca, A. M., & Lopez, N. (1998). Social anxiety among adolescents: linkages with peer relations and friendships. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *26*, 83-94.
- Lahaderne, H. M., & Jackson, P. W. (1970). Withdrawal in the classroom: A note on some educational correlates of social desirability among school children. *Journal of educational psychology*, *81*, 97-101.
- Laird, R. D., Jordan, K. Y., Dodge, K. A., Pettit, G. S., & Bates, J. E. (2001). Peer rejection in childhood, involvement with antisocial peers in early adolescence, and the development of externalizing behaviour problems. *Development and Psychopathology*, *13*, 337-354.
- Leary, M. R., Kelly, K. M., Cottrell, C. A., & Schreindorfer, L. S. (2007). *Individual differences in the need to belong: Mapping the nomological network*. Unpublished manuscript, Duke University.

- Lefkowitz, M. M., & Tesiny, E. P. (1984). Rejection and depression: Prospective and contemporaneous analyses. *Developmental Psychology, 20*, 776-785.
- Lewinsohn, P. M. (1974). A behavioral approach to depression. In R. J. Friedman & M. M. Katz (Eds.), *The psychology of depression: Contemporary theory and research* (pp. 157–185). Washington: Winston-Wiley.
- Lewinsohn, P. M. (1975). The behavioral study and treatment of depression. In M. Hersen, R. M. Eisler, & P. M. Miller (Eds.), *Progress in behavior modification* (pp. 19–64). New York: Academic Press.
- Libet, J. M., & Lewinsohn, P. M. (1973). Concept of social skill with special reference to the behavior of depressed persons. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 40*, 304–312.
- Maner, J. K., DeWall, N., Baumeister, R. F., & Schaller, M. (2007). Does social exclusion motivate interpersonal reconnection? Resolving the ‘porcupine problem’. *Journal of Personality and Social Psychology, 92*, 42-55.
- Nolan, S. A., Flynn, C., & Garber, J. (2003). Prospective relations between rejection and depression in young adolescents. *Journal of Personality and Social Psychology, 85*, 745-755.
- Panak, W. F., & Garber, J. (1992). Role of aggression, rejection, and attributions in the prediction of depression in children. *Development and Psychopathology, 4*, 145-165.
- Rapee, R. M., & Heimberg, R. G. (1997). A cognitive behavioral model of anxiety in social phobia. *Behaviour, Research and Therapy, 35*, 741-756.
- Reijntjes, A., Dekovic, M., & Telch, M. J. (2007). Support for the predictive validity of the SASC-R: Linkages with reactions to an in vivo peer evaluation manipulation. *Journal of Anxiety Disorders, 21*, 903-917.

- Reijntjes, A., Stegge, H., & Meerum Terwogt, M. (2006). Children's coping with peer rejection: The role of depressive symptoms, social competence, and gender. *Infant and child development, 15*, 89-107.
- Reijntjes, A., Stegge, H., Meerum Terwogt, M., Kamphuis, J. H., & Telch, M. J. (2006). Children's coping with in vivo peer rejection: an experimental investigation. *Journal of Abnormal Child Psychology, 34*, 877-889.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton: Princeton University Press.
- Rossem, R., van, & Vermande, M. M. (2004). Classroom roles and school adjustment. *Social Psychology Quarterly, 67*, 396-411.
- Rubin, K. H., LeMare, L. J., & Lollis, S. (1990). Social withdrawal in childhood: Developmental pathways to peer rejection. In S. R. Asher & J. D. Coie (Eds.), *Peer rejection in childhood* (pp. 17-59). Cambridge: Cambridge University Press.
- Sandstrom, M. J., Cillessen, A. H. N., & Eisenhower, A. (2003). Children's appraisal of peer rejection experiences: Impact on social and emotional adjustment. *Social Development, 12*, 530-550.
- Segrin, C. (1996). The relationship between social skills deficits and psychosocial problems: A test of a vulnerability model. *Communication Research, 23*, 425-450.
- Segrin, C. (2000). Social skill deficits associated with depression. *Clinical Psychology Review, 20*, 379-403.
- Segrin, C., & Abramson, L. Y. (1994). Negative reactions to depressive behaviors: A communication theories analysis. *Journal of Abnormal Psychology, 103*, 655-668.
- Shelton, K. K., Frick, P. J., & Wootton, J. (1996). Assessment of parenting practices in families of elementary school-age children. *Journal of Clinical Child Psychology, 12*, 317-329.

- Spence, S. H., Donovan, C., & Brechman-Toussaint (1999). Social skills, social outcomes, and cognitive features of childhood social phobia. *Journal of Abnormal Psychology, 108*, 211-221.
- Wicks-Nelson, R., & Israel, A. C. (2006). *Behavior Disorders of Childhood*. New Jersey: Pearson Education.
- Williams, K. D. (1997). Social ostracism. In R. M. Kowalski (Eds), *Aversive Interpersonal Behaviors* (pp. 133-170). New York: Plenum.
- Williams, K. D. (2001). *Ostracism: The power of silence*. New York: Guildford Press.
- Williams, K. D. (2007). Ostracism. *Annual Review Psychology, 58*, 425-452.
- Zadro, L. (2004). *Ostracism: empirical studies inspired by real-world experiences of silence and exclusion*. Wales: University New South.
- Zadro, L., Boland, C., & Richardson, R. (2004). How low does it last? The persistence of the effects of ostracism in the socially anxious. *Journal of Experimental Social Psychology, 42*, 692-697.
- Zadro, L., Williams, K. D., & Richardson, R. (2004). How low can you go? Ostracism by a computer is sufficient to lower self-reported levels of belonging, control, self-esteem and meaningful existence. *Journal of Experimental Social Psychology, 40*, 560-567.
- Zadro, L., Williams, K. D., & Richardson, R. (2005). Riding the 'O' train: comparing the effects of ostracism and verbal dispute on targets and sources. *Groups processes and intergroup relations, 8*, 125-148.
- Zakriski, A. L., & Coie, J. D. (1996). A comparison of aggressive-rejected and non aggressive-rejected children's interpretations of self-directed and other-directed rejection. *Child Development, 67*, 1048-1070.

Abstract

Objective: Previous research has demonstrated that ostracism leads to depressive symptoms and detrimental effects on four human needs (self-esteem, belonging, meaningful existence and control). This study examines the association between ostracism (neglected and rejected sociometric status) and depressive symptoms as well as the association between ostracism and the four human needs as mentioned above. The influences of social anxiety, rejection sensitivity, need to belong and social skills on these associations are also examined in this study. The aim of this research is to provide possible intervention techniques for teachers to reduce the negative consequences of ostracism.

Methods: 345 Children between ten and twelve years old in nine different Dutch elementary schools were asked to complete a questionnaire measuring sociometric status, depressive symptoms, social anxiety, rejection sensitivity, need to belong, social skills and social desirability.

Results: Associations between ostracism and depressive symptoms, as well as between ostracism and the four human needs were found. These results show that ostracism may predict depressive symptoms and detrimental effects on the four human needs. In this study only the need to belong has influenced these associations. For teachers it seems to be essential to have a notion of the sociometric status and the need to belong of the children, so that they can intervene if necessary to prevent depressive symptoms.

Keywords: Ostracism, Depressive Symptoms, Self-esteem, Belongingness, Meaningful Existence, Control.